

ВИСОЦЬКА М.П.

Інститут міжнародних відносин
Національного авіаційного університету
доцент кафедри міжнародних економічних
відносин і бізнесу, к.е.н., доц..

КИРИЛЕНКО О.М.

Інститут економіки та менеджменту
Національного авіаційного університету
доцент кафедри економіки, к.е.н., доц..

ОСОБЛИВОСТІ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

Анотація. В статті розглядаються основні тенденції ринку праці України, визначаються його регіональні особливості, оскільки формування ринку праці потребує реалізації його просторової стратегії з врахуванням вимог сучасної парадигми регіонального економічного розвитку.

Ключові слова: ринок праці, безробіття, зайнятість, економічно активне населення.

Аннотация. В статье рассматриваются основные тенденции рынка труда Украины, определяются его региональные особенности, поскольку формирование рынка труда требует реализации пространственной стратегии с учетом современной парадигмы регионального экономического развития.

Ключевые слова: рынок труда, безработица, занятость, экономически активное население.

Annotation. The article examines the main trends at the labor market of Ukraine determining its regional features because of the formation of the labour market requires the implementation of its spatial strategy taking into account the requirements of the modern paradigm of regional economic development.

Keywords: labour market, unemployment, employment, economically active population.

Постановка проблеми. Забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку України та її регіонів пов'язане з вирішенням важливих питань в економічній, соціальній і правовій сфері. Одним із центральних питань, що потребує вирішення на державному і регіональному рівнях, є ринок праці, який забезпечує територіальний і галузевий розподіл трудового потенціалу у відповідності зі структурою суспільних потреб. Актуальність теми обумовлена тим, що сучасний етап економічного розвитку України характеризується негативними тенденціями, в тому числі значним рівнем безробіття, який спричинено такими деструктивні явищами як зниження рівня економічної активності і, як наслідок спадом виробництва. В зв'язку з цим дослідження проблем ринку праці набуває дедалі більшої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні, методичні та прикладні аспекти проблем ринку праці дістали значного розвитку в роботах українських вчених Л.К.Безчасного, Д.П.Богині, Л.І.Воротиної, М.І.Долішнього, С.М.Злупка, Є.П.Качана, І.І.Лукінова, Ю.В.Ніколенка, Ю.І.Палкіна, О.М.Уманського, О.А.Устенка, Д.М.Черваньова, А.А.Чухна, А.Г.Горілого.

Мета. Метою статті є аналіз основних тенденцій ринку праці України, оскільки необхідною умовою подолання негативних економічних процесів та явищ є дослідження ринку праці з урахуванням регіональної специфіки а також за статевими, виковими та професійними ознаками, та розробка національних програм зайнятості і боротьби з безробіттям.

Виклад основного матеріалу. Проводячи аналіз рівня безробіття, ми прийшли до висновків, що з 2000 року до кризового 2008 спостерігалась чітка тенденція зниження рівня безробіття (табл. 1, 2), що пов'язане перш за все з економічним зростанням у цей період. У 2009 році відбулося зростання рівня безробіття, що є відображенням глобальних кризових явищ та зниження рівня економічної активності.

На світовому ринку праці після кризи 2008-2009 років, ситуація теж невтішна. Роботу за цей час втратили 50 мільйонів людей. За даними МОП рівень безробіття у світі у поточному 2012 році досяг 202 мільйонів людей, або 6,1 % всього працездатного населення планети. Для порівняння, станом на 1 січня 2012 року ця цифра досягала 196 мільйонів.

Прогнозується погіршення ситуації і наступного року, в першу чергу в країнах Європи, де ситуація з працевлаштуванням населення погіршилась через [програми жорсткої бюджетної економії](#). Низький рівень зайнятості серед молоді збільшує можливість масових безладів в країнах Африки та Близького Сходу. За прогнозами, світовий ринок робочих місць повернеться на докризовий рівень не швидше 2016 року.

За прогнозами, сформованими на основі методології Міжнародної організації праці, у 2013 році рівень безробіття в Україні сягне 9%. Без роботи залишаться близько 3 млн. чоловік. Зараз в Україні ситуація з безробіттям дуже складна. За період фінансово-економічної кризи держава втратила 2 млн робочих місць.

Таблиця 1

Структура населення України (безробітне населення розраховано за методологією МОП)

	Економічно активне населення							
	зайняте населення				безробітне населення (за методологією МОП)			
	у віці 15-70 років		працездатного віку		у віці 15-70 років		працездатного віку	
	в середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	в середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	в середньому, тис. осіб	у % до економічно активного населення відповідної вікової групи	в середньому, тис. осіб	у % до економічно активного населення відповідної вікової групи
2000	20 175,0	55,8	18 520,7	64,5	2 655,8	11,6	2 630,0	12,4
2001	19 971,5	55,4	18 453,3	64,1	2 455,0	10,9	2 440,3	11,7
2002	20 091,2	56,0	18 540,9	64,4	2 140,7	9,6	2 128,6	10,3
2003	20 163,3	56,2	18 624,1	64,5	2 008,0	9,1	1 994,0	9,7
2004	20 295,7	56,7	18 694,3	64,6	1 906,7	8,6	1 888,2	9,2
2005	20 680,0	57,7	18 886,5	65,4	1 600,8	7,2	1 595,2	7,8
2006	20 730,4	57,9	19 032,2	65,9	1 515,0	6,8	1 513,7	7,4
2007	20 904,7	58,7	19 189,5	66,7	1 417,6	6,4	1 416,7	6,9
2008	20 972,3	59,3	19 251,7	67,3	1 425,1	6,4	1 424,0	6,9
2009	20 191,5	57,7	18 365,0	64,7	1 958,8	8,8	1 956,6	9,6
2010	20 266,0	58,5	18 436,5	65,6	1 785,6	8,1	1 784,2	8,8
2011	20 324,2	59,2	18 516,2	66,5	1 732,7	7,9	1 731,7	8,6

Таблиця 2

Структура економічно активного населення України (згідно з Українським законодавством)

	Безробітне населення працездатного віку зареєстроване у державній службі зайнятості			Кількість незайнятих громадян, які скористалися послугами державної служби зайнятості, в цілому за рік			Потреба в робочій силі, на кінець року	Навантаження незайнятого населення на одне вільне робоче місце, вакантну посаду, на кінець року	
	в середньому, тис. осіб	у % до		Всього, тис. осіб	з них				
		економічно активного населення працездатного віку	населення працездатного віку		працевлаштовано	перебували на обліку, на кінець року			
									тис. осіб
2000	1 178,7	5,6	4,2	2 744,1	597,0	21,8	1 188,0	68,2	17
2001	1 063,2	5,1	3,8	2 760,2	772,7	28,0	1 028,8	96,9	11
2002	1 028,1	5,0	3,7	2 799,2	831,8	29,7	1 055,2	123,9	9
2003	1 024,2	5,0	3,6	2 835,2	877,3	30,9	1 003,7	138,8	7
2004	975,5	4,7	3,5	2 900,6	984,2	33,9	998,9	166,5	6
2005	891,9	4,4	3,2	2 887,7	1 049,8	36,4	903,5	186,6	5
2006	784,5	3,8	2,8	2 700,4	1 070,8	39,7	780,9	170,5	5
2007	673,1	3,3	2,4	2 419,7	1 098,6	45,4	660,3	169,7	4
2008	596,0	2,9	2,1	2 500,7	1 143,3	43,3	876,2	91,1	10

8					084,0				
2009	693,1	3,4	2,5	2 143,3	702,7	32,8	542,8	65,8	8
2010	452,1	2,2	1,6	1 847,4	744,5	40,3	564,0	63,9	9
2011	505,3	2,5	1,8	1 855,0	762,7	41,1	501,4	59,3	8

Проведені дослідження доводять існування значної різниці між розрахунками рівня безробіття за методикою МОП (табл.1) та Українським законодавством (табл. 2). Так, у 2011 році рівень безробіття розрахований за українським законодавством дорівнював 2.5%, що значно відрізнялось від розрахунку за методикою МОП, і на нашу думку суттєво спотворює реальну ситуацію на ринку праці (рис. 1).

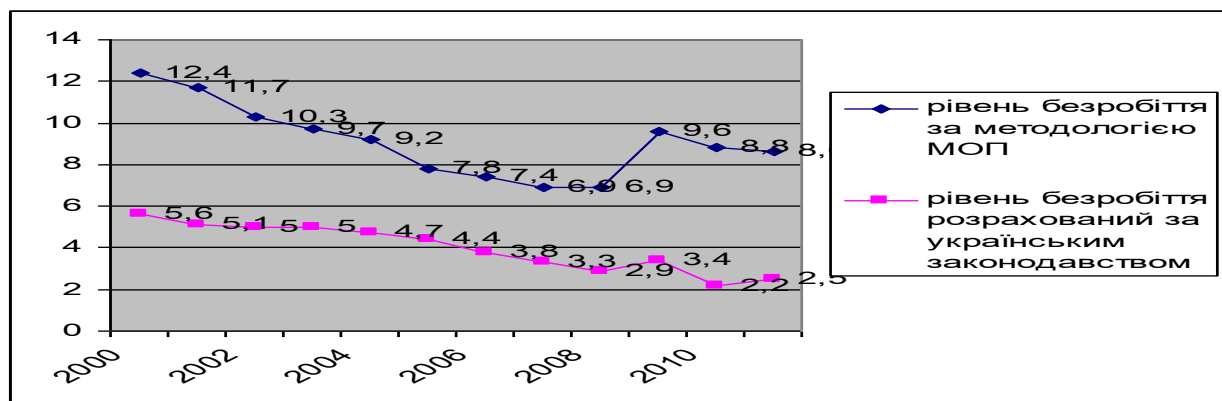

Рис. 1. Динаміка рівня безробіття

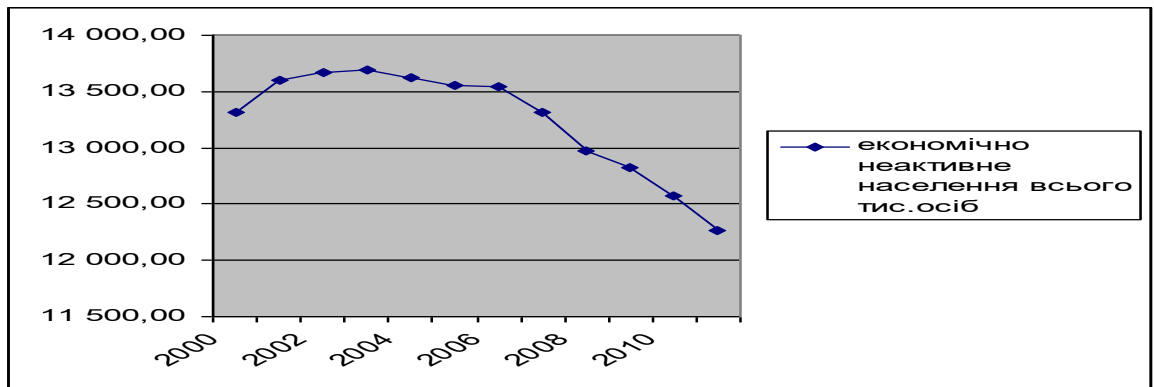
Існує тісний взаємозв'язок між загально-економічними показниками, наприклад рівнем процентної ставки, обсягом інвестицій, рівнем виробництва тощо, та станом зайнятості населення. Це підкреслює необхідність вивчення закономірностей функціонування ринку праці в тісному взаємозв'язку з економічними процесами.

Основною причиною безробіття у 2011 є негативні економічні наслідки. На рисунку 2 зображено структура безробітного населення за причинами незайнятості.

Рис.2. Безробітне населення за причинами незайнятості у 2011 році, %

Загальна чисельність економічно неактивного населення останніми роками має тенденцію до скорочення (рис.3), що можна пов'язати зі зниженням доходів та існуванням необхідності більш активної участі у фінансуванні витрат домогосподарств. Так у жовтні 2012 року допомога по безробіттю в середньому складала 993 грн., в той же час прожитковий рівень дорівнював 1118 грн. за місяць.

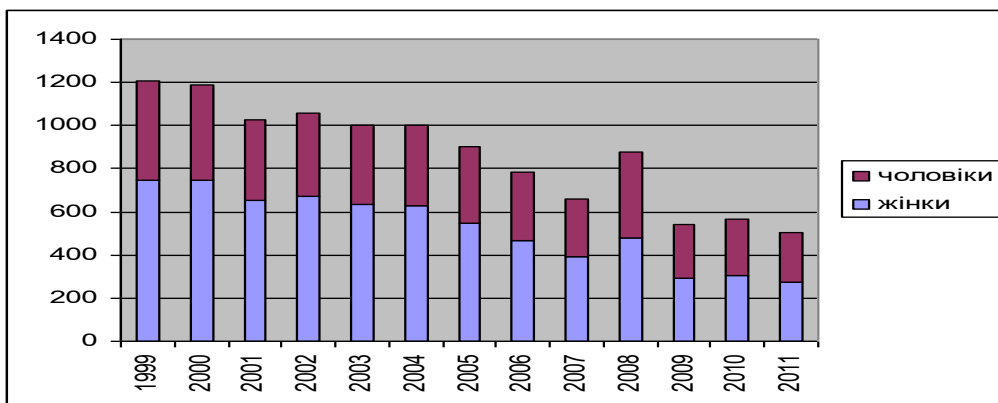
Рис. 3 Динаміка зміни кількості економічно неактивного населення за період 2000-2012 роки

Існує високий і постійно зростаючий ступінь старіння робочої сили (у середньому по Україні кожна п'ята економічно активна особа – старша 50 років, а кожна чотирнадцята – старше працездатного віку), що створює певні перешкоди для нормалізації процесів відтворення робочої сили, для запровадження новітніх технологій і відповідної перекваліфікації працівників.

Особливо гострою є проблема старіння робочої сили у сільській місцевості, передусім у Чернігівській, Кіровоградській, Полтавській областях. Це може стати непереборним бар'єром розвитку нових відносин у аграрному секторі цих регіонів.

Крім цього пропозиція робочої сили в Україні, визначається демографічними чинниками, передусім чисельністю населення віком 20-65 років. Саме ці вікові рамки всупереч законодавству реально окреслюють економічно активний вік в Україні – до 20 років молодь переважно навчається і не виходить на ринок праці, а по досягненні пенсійного віку населення, як правило, не припиняє трудової діяльності. Водночас пропозиція робочої сили, особливо її якість, може стати або додатковим чинником прискорення, або бар'єром економічного зростання.

Сучасний рівень економічної активності населення України, попри значно нижчий, ніж у більшості країн світу пенсійний вік, є досить високим за міжнародними масштабами. Це пояснюється головним чином активністю жінок 20-49 років. Найвищі рівні економічної активності населення характерні для Волинської, Вінницької областей та м. Києва, найнижчі – для Тернопільської, Чернівецької та Ів.-Франківської областей.

Рис. 4 Гендерний склад економічної активності

Ринок праці – це дзеркало економіки, соціально-економічних відносин в суспільстві. Зараз на багатьох підприємствах, особливо в сільській місцевості, незначна різниця між розміром матеріальної допомоги по безробіттю та рівнем заробітної плати. Як наслідок, втрачається мотивація людини до праці. У громадян немає економічної зацікавленості працювати, а у служби зайнятості – законодавчих підстав примусити їх до цього.

Основними проблемами у сфері пропозиції робочої сили є:

а) невідповідність потребам економіки за професійно-кваліфікаційними ознаками;

б) високий рівень старіння, насамперед у сільській місцевості;

в) „вилітання” через трудову міграцію прошарку населення із середнім рівнем кваліфікації, але високою економічною активністю.

Регіони України значною мірою відрізняються з точки зору економічного розвитку. За структурою економіки можна констатувати на сході країни домінування промисловості, у Криму й Карпатах туризму, а у великих містах головну роль відіграє сектор послуг.

Різняться й обсяги економічної діяльності регіонів. Так, наприклад, валовий регіональний продукт (ВРП) Києва більший ніж вдесятеро перевищує ВРП Хмельницької, Закарпатської або Волинської областей.

З точки зору рівня безробіття та інвестиційної привабливості регіони теж мають відмінності (табл. 3). Найбільш яскраво це видно на прикладі Києва, який лідирує практично за всіма економічними показниками. Столиця має найвищий ВРП на душу населення, в місті найкраще розвинені малі підприємства, найнижчий рівень безробіття, й одержує значно більше інвестицій, ніж будь-який інший регіон.

Однак, економічна модель, яка сформувалася в останнє десятиліття в Києві, виявилася вразливою до кризи. У результаті ВРП Києва в 2010 році був на 13% нижче свого рівня 2007 року.

Київська область є єдиним розвиненим регіоном країни, що виявився відносно стійким до кризи. До 2010 року цей регіон мав позитивні темпи зростання 2.3% від значення 2007 року, що стало другим результатом після Херсонської області. Рівень безробіття - 7,2%, це п'яте місце по країні.

Окрім Київської, тільки дві інші області зуміли продемонструвати зростання за цей період - Житомирська й Херсонська. Обидві, на відміну від Київської області, є відносно слабкорозвиненими і їх стабільність, багато в чому, цією слабкою розвиненістю й пояснюється. В цих регіонах існує значний рівень безробіття 11,2% та 9,8% відповідно.

Таблиця 3

Регіон	Основні показники розвитку регіонів України					
	ВРП на душу населення у 2010, грн.	Динаміка ВРП у 2007-2010, %	Зайнятість на малих підприємствах на 100 населення у 2010, працівників	Рівень безробіття у 2011, %	Валове нагромадження основного капіталу на душу населення у 2005-2011, грн.	
Автономна Республіка Крим	16507	7.24%	-	10.38	6.6%	26643
Вінницька	14332	8.42%	-	9.37	10.9%	15351
Волинська	13916	14.46%	-	9.71	9.1%	15143
Дніпропетровська	34709	2.56%	-	10.34	7.3%	28725
Донецька	28986	16.37%	-	9.03	8.7%	24062
Житомирська	14616	0.58%	0.58	9.71	11.2%	14029
Закарпатська	12278	13.06%	-	9.00	10.2%	12875
Запорізька	23657	23.04%	-	10.68	7.9%	21810
Івано-Франківська	14814	12.27%	-	9.36	9.3%	18514
Київська	26140	2.37%	2.37	12.29	7.2%	45254
Кіровоградська	15533	5.85%	-	9.12	9.4%	18234
Луганська	19788	15.76%	-	8.79	7.1%	19280
Львівська	16353	11.13%	-	10.41	8.3%	21964
Миколаївська	20276	2.73%	-	11.27	8.8%	21714
Одеська	22544	2.85%	-	11.73	6.4%	25781
Полтавська	29652	6.73%	-	10.44	9.9%	33294
Рівненська	13785	15.17%	-	9.27	11.5%	15326
Сумська	15711	11.29%	-	9.95	10.2%	13542
Тернопільська	11713	8.18%	-	8.69	11.4%	11837
Харківська	23639	11.12%	-	11.96	7.6%	23282

<i>Херсонська</i>	14346	3.44%	10.57	9.8%	14246
<i>Хмельницька</i>	13602	12.43%	10.63	9.8%	16580
<i>Черкаська</i>	17325	2.25%	10.17	10.0%	18434
<i>Чернівецька</i>	10939	11.47%	9.78	9.6%	16444
<i>Чернігівська</i>	15406	11.93%	9.76	11.9%	12968
<i>м.Київ</i>	70424	13.60%	20.45	6.1%	77385
<i>м.Севастополь</i>	20455	5.44%	15.68	6.9%	22858

Для розвитку регіонів, безсумнівно, важливу роль відіграє урбанізація. Першу половину місць у рейтингу займають, в основному, регіони, у яких домінує міське населення, у той час як в іншій половині - здебільшого, регіони зі значною часткою сільського населення.

Особливе значення мають великі міста-мільйонники - саме ті області, які відносяться до них, або вони самі, у випадку з Києвом, мають найбільші показники.

Слід зазначити, що високий ВРП - як в абсолютному значенні, так і на душу населення - не завжди є запорукою розвитку регіону. Регіони Сходу України, що володіють розвинутою експортно-орієнтованою промисловістю, - Донецька й Луганська області - насправді досить депресивні й у них дуже погано розвинений малий бізнес. Крім того, експортна орієнтованість зробила ці області вкрай уразливими до економічної кризи. Гірше ситуація в 2007-2010 лише у Запорізькій області.

Негативна тенденція спостерігається у слабо урбанізованих частинах Центральної, Північної й Західної України. Високе безробіття, низький ВРП на душу населення, малий обсяг інвестицій, слабкий розвиток малого бізнесу - навіть до кризи ці регіони виявились вразливими, через спад у переказах від заробітчан.

Дані аналізу ринку праці України за регіонами наведені в таблиці 4 засвідчують, що найбільша кількість вільних робочих місць (вакансій) зосереджена в найбільших містах - Києві, Одесі, Донецьку, Дніпропетровську, Львові та Харкові. Безперечним лідером за кількістю вакансій є Київ - тут знаходиться 65% пропозицій роботодавців. Відповідно кількості вакансій в містах Києві, Одесі, Донецьку, Дніпропетровську, Львові та Харкові найбільшою є і кількість шукачів роботи.

Якщо проаналізувати співвідношення кількості вакансій та шукачів роботи, поділивши кількість вільних робочих місць на кількість осіб, які шукають роботу, з таблиці 1 видно, що в загальному по Україні кількість шукачів також перевищує кількість пропозицій роботодавців. Найкращою в цьому плані є ситуація в таких містах, як Рівне, Луцьк, Кіровоград, Ужгород та Чернівці. В даних містах на одного шукача роботи припадає більше 4 вільних робочих місць, тобто конкуренція між шукачами є найменшою. Але коли проаналізувати міграційну ситуацію в державі, то зрозуміло, що низький рівень безробіття у названих останніх чотирьох областях пояснюється працевлаштуванням значної частки громадян за кордоном або в інших регіонах країни.

Таблиця 4

Аналіз ринку праці України за регіонами (дані за 2011 рік)

Місто / регіон	Кіл-ть вільних робочих місць	Кількість шукачів роботи	Розподіл кількості вільних робочих місць, %	Розподіл кількості шукачів роботи, %	Співвідношення кількості вільних робочих місць і шукачів роботи
<i>АР Крим</i>	954	432	1,57	0,51	2,21
<i>Вінниця</i>	516	159	0,85	0,19	3,25
<i>Дніпропетровська</i>	2282	1205	3,75	1,43	1,89
<i>Донецьк</i>	2717	1485	4,46	1,76	1,83
<i>Житомир</i>	460	169	0,76	0,20	2,72
<i>Запоріжжя</i>	884	488	1,45	0,58	1,81
<i>Івано-Франковськ</i>	471	204	0,77	0,24	2,31
<i>Київ</i>	3980	72644	65,33	86,28	0,55
<i>Кіровоград</i>	365	61	0,60	0,07	5,98
<i>Луганськ</i>	532	325	0,87	0,39	1,64
<i>Луцьк</i>	316	45	0,52	0,05	7,02

Львів	2263	848	3,71	1,01	2,67
Миколаїв	589	294	0,97	0,35	2,00
Одеса	2837	3358	4,66	3,99	0,84
Полтава	552	224	0,91	0,27	2,46
Рівне	732	101	1,20	0,12	7,25
Суми	313	131	0,51	0,16	2,39
Ужгород	334	57	0,55	0,07	5,86
Харків	1803	1177	2,96	1,40	1,53
Херсон	335	142	0,55	0,17	2,36
Хмельницький	587	167	0,96	0,20	3,51
Черкаси	645	255	1,06	0,30	2,53
Чернігів	332	162	0,54	0,19	2,05
Чернівці	305	66	0,50	0,08	4,62
	6092	84199	100,00	100,00	0,72
	4				

При обмежених можливостях працевлаштування і низькій заробітній платі чимало економічно активних громадян України, передусім у віці 20-49 років, стають трудовими мігрантами. Основними центрами тяжіння українських трудових мігрантів є Росія (40-50%), Польща (15-20%), Чехія (10-15%), Італія (майже 10%), Португалія (4-6%). У цілому понад 90% загального потоку трудових мігрантів припадає на країни СНД (Росія і частково Білорусь), країни Вишеградської групи (Польща, Словачія, Чехія, Угорщина) та держави Південної Європи.

Найгірша ситуація щодо структури попиту і пропозиції на ринку праці спостерігається в Києві та Одесі, тут на одного шукача припадає менше 1 вакансії. В Києві кількість осіб, які шукають роботу майже вдвічі перевищує кількість вакансій. Отже, шукачеві потрібно прикладати максимум зусиль для того, щоб показати свою перевагу над іншими претендентами на робоче місце. Дану ситуацію можна пояснити тим, що безперечно в нашій країні кількість вакансій а також величина заробітків залежить від величини міста, відповідно і кількість осіб, які бажають працювати в цих містах є найбільшою.

Існує також диференціація регіонів країни за складом безробітних. В попередні роки основну масу безробітних на Україні склали жінки, особи з вищою і середньою фаховою освітою, особи передпенсійного віку. Але в теперішній час у тих регіонах, де рівень безробіття був вище за середнє, стала зростати частка чоловіків, частка осіб з низьким рівнем освіти, частка молоді.

Таким чином, по складу безробітних можна судити про просування того чи іншого регіону по гостроті безробіття. У тих регіонах, де переважають "високоосвічені жінки передпенсійного віку", можна говорити лише про початкову стадію безробіття. Рівень безробіття і напруженість на ринку праці в таких регіонах як правило невеликі, хоча рости вони можуть високими темпами. У тих регіонах, де серед безробітних переважає молодь, чоловіки, обличчя з низьким рівнем утворення, проблема безробіття дуже гостра, але чисельність безробітних найчастіше росте повільніше, ніж у середньому по країні. Отже, в Україні гостре безробіття спостерігається в регіонах двох типів.

По-перше, це райони з високим природним приростом населення. Тут на ринок праці постійно виходить велика кількість молоді, тоді як кількість робочих місць в умовах економічної кризи не тільки не збільшується, але і скорочується. У регіонах даного типу безробіття існувало й у минулому у виді аграрного перенаселення. По-друге, депресивні регіони, тобто з перевагою найбільш кризових галузей. На даний момент такими є легка промисловість і військово-промисловий комплекс, що відрізняються найбільшим скороченням обсягів виробництва. Важливе також питання сільського безробіття на Україні. Дуже висока також напруженість на сільському ринку праці, тому що вільних робочих місць тут практично немає. В основному сільське безробіття спостерігається в регіонах з високим природним приростом і в північних несільськогосподарських регіонах.

Отже, розвиток безробіття в Україні на сучасному етапі відрізняється від загальносвітових закономірностей. При різкому скороченні обсягів виробництва (більш ніж у 2 рази) рівень безробіття країни з обліком незареєстрованих безробітних не перевищує 10% (по окремим регіонам не вище 12%). При цьому рівень безробіття в сільській місцевості вище, ніж у міських поселеннях. У причинах безробіття існує значна регіональна диференціація. Істотними виявилися і соціальні причини (високий природний приріст, значний міграційний відтік), і економічні (різкий спад виробництва в одних галузях, незначний - в інших).

В Україні всі відносини у сфері зайнятості населення регулюються Конституцією України, Законом України «Про зайнятість населення», Кодексом законів про працю України, Господарським та Цивільним кодексами України, Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», іншими актами законодавства.

Формування та реалізацію державної політики у сфері зайнятості населення забезпечують у межах своїх повноважень Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади у сфері соціальної політики, інші центральні органи виконавчої влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим та Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування.

Ринкову інфраструктуру формує також сукупність інститутів сприяння зайнятості, профорієнтації, профпідготовки і перепідготовки кадрів. Вона являє собою мережу центрів зайнятості (бірж праці), центрів підготовки і перепідготовки робочої сили тощо. Основним елементом інфраструктури ринку праці є державна служба зайнятості (рис.5).

Головними функціями служби зайнятості є:

- аналіз ринку праці та інформування про його стан;
- трудове посередництво і сприяння роботодавцям у забезпеченні підприємств робочою силою, а громадянам — в одержанні роботи;
- регулювання ринку праці, яке здійснюється як через трудове посередництво, так і через реалізацію програм профорієнтації, а також сприяння зайнятості;
- допомога безробітним, яка містить як попередні функції, так і матеріальну підтримку на період безробіття;
- безпосередня участь у реалізації державної політики зайнятості тощо.

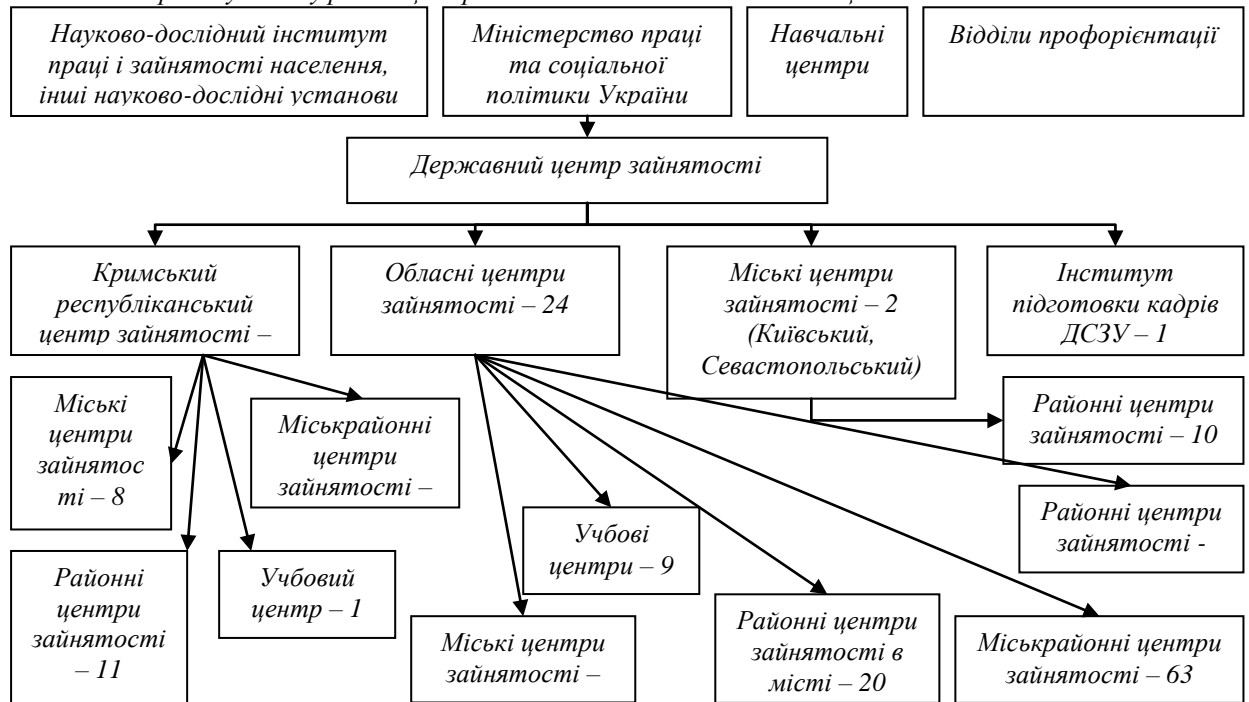

Рис. 5 Структура служби зайнятості в Україні станом на 2012 рік

Досвід розвинених країн свідчить про те, що служба зайнятості успішніше діє там, де вона належить державі, підпорядкована органам влади, має штат висококваліфікованих спеціалістів з питань зайнятості. Проте в умовах ринкової економіки неминуче виникають різні приватні (недержавні) установи сприяння зайнятості.

Заходи щодо сприяння зайнятості населення спрямовуються на:

- 1) забезпечення відповідності рівня професійної кваліфікації працездатних осіб потребам ринку праці;
- 2) створення умов для активного пошуку роботи безробітними;
- 3) підвищення конкурентоспроможності осіб на ринку праці.

До заходів щодо сприяння зайнятості населення належать:

- 1) професійна орієнтація та професійне навчання;
- 2) стимулювання діяльності роботодавців, спрямованої на створення нових робочих місць та працевлаштування безробітних;
- 3) створення умов для самозайнятості населення та підтримка підприємницької ініціативи;
- 4) сприяння забезпеченню молоді першим робочим місцем та запровадження стимулів для стажування на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання, фізичних осіб, які застосовують найману працю, молоді, яка навчається;
- 5) сприяння зайнятості інвалідів;
- 6) забезпечення участі безробітних у громадських роботах та інших роботах тимчасового характеру.

Основою складової створення адаптованої до умов ринкової економіки системи соціального захисту населення від безробіття є впровадження активної та пасивної політики на ринку праці.

Активна політика на ринку праці повинна забезпечити кількісну збалансованість пропозиції робочої сили і попиту на неї з боку як приватного, так і державного секторів економіки; сприяти процесу працевлаштування незайнятих громадян або тих, хто хоче змінити місце роботи; сприяти тимчасовій зайнятості безробітних (розробка програми організації громадських, інтервенційних та сезонних робіт); сприяти безробітним у розвитку власної справи та наданню їм пільгових кредитів; забезпечувати якісне перенавчання та перекваліфікацію безробітних з метою їх подальшого працевлаштування.

Пасивна політика на ринку праці має бути спрямована на підтримку доходів різних категорій населення у разі втрати роботи. Ця політика передбачає вдосконалення систем страхування по безробіттю, диференційований підхід до розмірів допомоги по безробіттю для різних категорій населення, сприяння та розвиток умов збільшення допомоги по безробіттю, у тому числі за рахунок зниження податків.

Державна активна політика зайнятості передбачає розроблення програм сприяння зайнятості. Розрізняють довгострокові й короткострокові (на один рік) програми. Вони розробляються як на державному, так і на регіональному рівнях. В них обґрунтовується організаційне, наукове і фінансове забезпечення усіх запланованих заходів та необхідність контролю щодо їх реалізації.

Заходи, розроблені у програмах, передбачають забезпечення сприятливих податкових, інвестиційних, фінансово-кредитних та інших умов господарювання для підприємств, організацій, установ усіх форм власності.

Зарубіжний досвід свідчить про різні підходи окремих країн щодо розподілу коштів на активні й пасивні заходи політики зайнятості. У таких країнах, як Франція, Німеччина, Англія переважають витрати на підтримання рівня доходів населення, а на активні заходи витрачається значно менше коштів. У Франції, наприклад, частка витрат на активні й пасивні заходи відповідно дорівнює 28,4 і 71,6 %; в Англії – відповідно 29,1 і 70,9 %; у Німеччині – 44,1 і 55,9 %.

Протилежну картину щодо витрат на активні і пасивні заходи політики зайнятості населення спостерігаємо у Швеції та Італії, де відповідні співвідношення становлять 67,6 і 32,4 % та 51,6 і 48,4 %.

Напрямами реформування українського ринку праці є вдосконалення системи оплати праці, розширення можливостей отримання населенням офіційних основних і додаткових доходів, соціальна підтримка окремих груп; підвищення якості та конкурентоспроможності робочої сили. Стратегія зайнятості населення в Україні має бути спрямована на економічний розвиток та забезпечуватись розширенням активних заходів для запобігання безробіттю.

Висновки. На сучасному етапі розвитку економіки України ринок праці перебуває у стані шокової адаптації до кризових умов. Зниження зайнятості, зростання безробіття, широкомасштабна трудова міграція, зростання неформальної зайнятості, дисбаланс попиту й пропозиції робочої сили, низький рівень кваліфікації працівників, занепад регіональних ринків праці основних галузей господарства, низький соціальний захист непрацевдатних громадян – найактуальніші на сьогодні проблеми ринку праці України.

Регіони України значною мірою відрізняються з точки зору економічного розвитку. Важлива роль у збалансованому економічному розвитку регіону належить ринку праці, оскільки будь який регіон країни має свою структуру зайнятості, вирізняється рівнем оплати праці та інших доходів населення, методами регулювання ринку праці з боку місцевих органів влади. На регіональному рівні особливо відчутними стають процеси трудової міграції. Без знання специфіки територіальної організації ринку праці не можливо прогнозувати розвиток всієї економіки країни, розробляти національні програми зайнятості і боротьби з безробіттям.

Тенденції розвитку безробіття в Україні відрізняється від загальносвітових закономірностей. При різкому скороченні обсягів виробництва (більш ніж у 2 рази) рівень безробіття країни з обліком незарєєстрованих безробітних не перевищує 10% (по окремих регіонах не вище 12%). При цьому рівень безробіття в сільській місцевості вище, ніж у міських поселеннях. У причинах безробіття існує значна регіональна диференціація. Істотними виявилися і соціальні причини (високий природний приріст, значний міграційний відтік), і економічні (різкий спад виробництва в одних галузях, незначний - в інших).

Всі відносини у сфері зайнятості населення регулюються Конституцією України, Законом України «Про зайнятість населення», Кодексом законів про працю України, Господарським та Цивільним кодексами України, Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», іншими чинними актами законодавства.

Напрямами реформування українського ринку праці є вдосконалення системи оплати праці, розширення можливостей отримання населенням офіційних основних і додаткових доходів, соціальна підтримка окремих груп; підвищення якості та конкурентоспроможності робочої сили. Стратегія зайнятості населення в Україні має бути спрямована на економічний розвиток та забезпечуватись розширенням активних заходів для запобігання безробіттю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Офіційний сайт Держкомстату України - <http://www.ukrstat.gov.ua/>
- 2.Офіційний сайт Міністерства зайнятості та соціальної політики. Адреса - <http://www.mlsp.gov.ua/>

3. *Регіональний аспект безробіття в Україні* -<http://www.kiev-diplom.com/14-regionalnij-aspekt-bezrobittya-v-ukrayini.html>
4. *Аналіз стану ринку праці як необхідна складова прогнозування потреб робітничих кадрів* - <http://www.ukrdeti.com/firstforum/m6.html>
5. *Рейтинг економічно розвинених регіонів* <http://real-economy.com.ua/publication/ratings/8006.html>
6. *Завіновська Г.Т. Економіка праці: Навч. посібник.* – К.: КНЕУ, 2003. – 300 с. [Електронний режим доступу до ресурсу]: <http://studentsbooks.com.ua/contentview/317/39/1/2/>